

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמינים

299

פרשת וילך

תש"פ

פניני אמן ותפילה בפרשה

מאוצרות אמונים

תפילתם של אחרונים טובה משל ראשונים

"וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו וַיֵּעֲנֵי כָל יִשְׂרָאֵל הִזְק וְאִמְץ כִּי אַתָּה תְּבֹא אֵת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ... וְאַתָּה תִּנְחִלָנָה אוֹתָם" (לא ז)

פירש רבי צבי אלימלך מדינב:

בבואנו לבקש על גאולת ישראל, עלולים לעלות בליבנו הרהורים: והלאו דורות קודמים של צדיקים וחסידים שהיו ראויים עשרת מונים מאיתנו, ביקשו ולא זכו לכך, וכיצד נזכה אנו? לפיכך קרא משה ליהושע **"וַיֵּעֲנֵי כָל יִשְׂרָאֵל"** ואמר לו: אף שתפילתי להיכנס לארץ לא נענו, **"הִזְק וְאִמְץ"**, שכן תזכה: **"וְאַתָּה תִּנְחִלָנָה אוֹתָם"**. בכך לימד משה את הדורות הבאים לבל יתיאשו מלבקש על דברים שהדורות הקודמים לא זכו להם, שייתכן כי עתה הוא: **"עַתָּה לְחֻנָּה כִּי בָא מוֹעֵד"** (תהילים קב ז).

ליקוטי מהרצ"א

הסתר פנים שלאחר החרטה

"וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בְּיָמָיו הָיָה הָאֵל עַל כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּקִרְבִּי מִצָּאָהוּ הָרַעוּת הָאֵלֶּה; וְאָנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בָּיִם הָהוּא עַל כִּל הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם" (לא ז-ח)

רבים תמהו על כך שלאחר שהכירו ישראל בחטאם והתחרטו עליו, מדוע יענישם ה' ב: **"וְאָנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר..."**?

כמה תירוצים נאמרו לכך:

ה'חם סופר' פירש כי בני ישראל יטעו ויחשבו שהעיקר הוא שבלב פנימה יהיו דעותיהם טובות ונכונות, אבל מעשי המצוות - אין להם חשיבות ואין נענישים על ביטולם. לפיכך יתוודו רק **"עַל כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּקִרְבִּי"** - על מחשבות הלב שבקרבם פנימה, אך לא על הזלזול במצוות המעשיות. ועל כך מזהירה התורה שהסתר הפנים יהיה עונש: **"עַל כִּל הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה"**.

ב. האבני נזר' ביאר: חרטתם של ישראל תהיה רק: **"עַל כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּקִרְבִּי"** - על העוונות החמורים שגרמו לסילוק השכינה מתוכם, אולם על העוונות הקלים שגרו את החמורים לא יתחרטו, ולכן לא תתקבל תשובתם. עובדה זו נרמזת אף בלשון הכתוב: **"וְאָנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי... כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם"** - עונש ההסתרה יהיה על כך שלא התחלטה על עוברה על ציווי: **"אֵל תִּפְגַּם אֶל הָאֱלֹהִים"** (ויקרא יט ז) האוסר על האדם לתת דעתו על ענייני עבודה זרה כלל, שמה יימשך אחריה (רמב"ן שם).

ג. בדרך שונה פירש רבי צדוק הכהן מלובלין שתשובתם של ישראל אלא אתתקבל, ולפיכך נאמר: **"וְאָנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בָּיִם הָהוּא"** - לא 'מהם', אלא: **"עַל כִּל הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה"** - שכיוון שיתחרטו על הרעות שעשו, כביכול יעלים את עיניו מעוונותיהם.

ד. המהרש"ם מברזאן הסביר שהקדימה התורה: **"וְאָמַר בָּיִם הָהוּא"**, ללמד ששני ישראל יתחרטו רק מתוך

נובע מעומק הלב, לפיכך ייענשו בהסתר הפנים. דרשות חתם סופר ח"א עמ' קמ"ב: **"שם משמאל תרע"ב; פ"ר דזק; וכלת מרדכי; ודבר משה; נתיבי ישרון מועדים עמ' קעט"**

'אשור שירה לכבוד התורה'

"וַיִּעֲתָה כְּתָבוֹ לָכֵם אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת" (לא יט)

הסבר נאה לכך שהכתוב מכנה כאן את התורה: **"שירה"** הביא רבי יוסף שוורץ מגרוסוורדיין:

בשם האר"י הקדוש הובא שהזוכה לכתוב ספר תורה, מתקן בכך את חטאיו הכתובים עליו ספר - כפי שאמרו חכמים (אבות ב א): **"וכל מעשיך בספר נכתבים"**. והנה, בתפארת ישראל' (תענית פ"ד אות טו) פירש שהסיבה שנהגו לשורר את סדר הווידי ביום הכיפורים, היא כדי לרמוז שכל חטאיו הפכו לזכויות. כמבואר בגמרא (יומא פו א) שהשב מאהבה - זדונות נעשים לו זכויות. בכך מובן מפני מה נקטה התורה לשון: **"וַיִּעֲתָה כְּתָבוֹ לָכֵם אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת"**, שכן כדברי האר"י, אף בזכות כתיבת ספר התורה נהפכים הזדונות לזכויות, וזוהים לומר שירה.

קונטרס יוצר יוסף' אות ב

'ותן בליבנו בינה' להיות 'מלמדים' טובים

"וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם וַעֲבָדוּם וְנִאֲצָנִי וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי" (לא כ)

מפני מה פתח הכתוב בלשון יחיד: **"וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפָנָה..."**, וסיים בלשון רבים: **"וַעֲבָדוּם וְנִאֲצָנִי..."**?

פירש רבי משה פישטיין כי בכך רמז לנו הכתוב שעל היחיד הפונה אל 'אלהים אחרים', לכלול בחשבון כי אחרים עלולים ללמוד ממעשיו. מטעם זה קבעו חכמים בנוסח התפילה לבקש: **"ותן בליבנו בינה..."** ללמד וללמד... אף שלא כולנו עוסקים בהנחלת התורה לאחרים, זאת לפי שכאמור בפועל כולנו בגדר 'מלמדים' ביחס לזולתנו, ולכן אנו מבקשים שייתן ה' בליבנו בינה ללכת בדרך הישר, ובכך ילמדו אחרים ממעשינו הטובים.

'מאה ברכות' מגניות מקללות

"וְהָיָה כִּי תִמְצָאֲנָה אוֹתוֹ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת" (לא כא)

במסכת חגיגה (ה א) מובא: שכשהיה רבי יוחנן מגיע לפסוק זה היה בוכה: **"עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות, תקנה יש לו?"** ויש להבין, הלא בפרשת כי תבא נכתבו צ"ח קללות קשות ביותר, וכיצד לא בכה עד שהגיע לפסוק זה?

פירש רבי יעקב יהושע פרום מלודז':

בתחילת העניין (לא טו) נאמר: **"וְקָם הָעָם הַזֶּה וְהָנָה..."**, ופירש בעל הטורים: **"תגין על הקו"ף, לומר שיימאסו בק' ברכות"**. לפי זה יש לומר שעד עתה הגנה עליהם זכות מאה הברכות, וכפי שכתב הטור (א"ח"ח טו) שתקנת מאה ברכות נועדה להציל את ישראל ממגפה שאכלה בהם. אולם עתה כשמאסו במאה הברכות בכה רבי יוחנן על כך שמעתה לא תהיה להם זכות שתגן עליהם.

נחלת יעקב יהושע'

מקורות בפרשה על גדול חשיבות עניינת אמן

מבאר אמונים

עונים אמן באמונה

"וְאָנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בָּיִם הָהוּא עַל כִּל הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם" (לא יח)

"בא וראה מה שאמרו (מדרש תהילים לא) על הכתוב (תהילים לא כד): 'אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נצר ה': אלו שעונין אמן באמונה; אומר: 'ברוך מחיה מתים' ועדיין לא בא, ומאמינים כי שאני מחיה מתים. אומר: 'ברוך גואל ישראל' ועדיין לא נגאלו אלא לשעה, וחזרו ונשתעבדו, והם מאמינים שאני עתיד לגאלם. הוי: 'אמונים נצר ה'." כלומר זו היא מעלתם של ישראל, שהם מאמינים בכל עת, ואפילו בשעת ההסתר אינם זרים מאמונתם שה' יתברך יגאל אותם מהגלות. והנה אמונתם מוצאת ביטוייה בעניית אמן, על מה שלא ראו עדיין בעיניהם..."

ותראה עד כמה גדול שכרו של זה העונה אמן, שהרי אמרו (תנחומא צו ז): **"כל העונה אמן בעולם הזה זוכה לענות אמן לעולם הבא"**, כלומר בעוד שאמן שעונים בעולם הזה מורה על האמונה, הרי אמן שיענו בעולם הבא מורה על ההתגלות שתהיה באותה שעה, כי אז יתגלה לו שכל מה שהאמן בעולם הזה כך היא האמת, וממילא ישבח ויודה על האמונה שזיכה אותו בה בעולם הזה."

באר משה'

ואלו דברי הוזהר הק' בפרשתנו (רפ"ב):

"כשישראל עונים אמן, נפתחים בפניהם פתחי ברכה, וכשהם זועקים בתפילה, בת קול מברזת: 'פתחו שערים לקבל תפילתם'."

נאמן בולנו סגולה בדוקה ליום הדין, לפתוח את יומנו בהקפדה על עניינת אמן אחד ברכות השחר, ונזכה שנתקבל תפילתנו ברחמים וברצון, אמן.

ברכות השחר: בקול בכוונה בחברותא.

ברכות השחר בחרבותא (ב')

כיצד נקרא האדם 'צדיק'?

כחמשך למאמר הקודם שבו הבאנו את מעלתו של מנהג אמירת ברכות השחר בחרבותא, נוסף ונרחיב על ההלכה העומדת בשרש מנהג זה. וכפי שהובא בפוסקים שמנהג אמירת ברכות השחר בחרבותא נועד ביסודו כדי שבאמצעותו ניתן יהיה לקיים את תקנת עניית תשעים אמינים ביום.

כמובא בזוהר הקדוש (תיקון י"ח דף לג א) שכל אדם צריך להקפיד לקיים בכל יום את ארבע התקנות שרומזות בתבנית 'צדיק', שהם עניית: צ' אמינים, ד' קדושות, י' קדישים, ואמירת ק' ברכות.

וכן כתב רבנו בחיי בספרו 'כד הקמח' (ערך ברכה):

"מי שהוא זהיר בצ' אמינים וכו' הוא נקרא צדיק, ועליו אומר הנביא (ישעיה כו ב): 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמינים', אל תקרי 'אמונים' אלא 'אמינים' - אלו שעונים אמן".

וכן בספר 'אור הישר' (למהר"ם פופרס, מגורי האר"י, עמוד העבודה סי' ו אות כב):

"אין אדם נקרא 'צדיק' עד שישלים צ' אמינים וד' קדושות וי' קדישים וק' ברכות - ראשי תיבות 'צדיק'". עניית צ' אמינים אף מגינה מן המזיקים, וכמעשה המופלא שהביא החיד"א על אודות אותה אישה שרצו המזיקים לטול את נפש בנה, ולא יכלו לעשות זאת מפני שענתה באותו יום צ' אמינים (מדרב קדמות מערכה א' אות לג).

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל היה אומר, כי דברי חכמינו זיכרונם לברכה בודאי נאמרו בדקדוק, ואם חסרה לאדם אחת מהמסכות שקבעו חכמינו זיכרונם לברכה לאמירת דברים שבקדושה, וביניהם צ' אמינים, הוא אינו בגדר 'צדיק'. אם נחשוב על כך, אין החשבון הוא אמן אחת יותר או פחות, כי אם בניין נפש הצדיק; ייתכן שתחסר לנו אמן אחת בלבד, וכל הבניין של הצדיק יהיה חסר; כפי שאדם שחסר לו איבר אחד אינו 'אדם' שלם, אלא כך מי שלא השלים מכהסר לו, חסר לו בשלמות ה'צדיק' (נפש שמשון על סידור התפילה עמ' קלח).

צ' אמינים - רק על ברכות

והנה, כתב הרמ"ע מפאנו (שו"ת, סי' קט), כי במניין צ' אמינים ניתן לכלול רק את האמינים הנענוות על ברכות, שהלוא האמינים הנענוות על הקדיש נכללו בתקנת "קדישים". כיוון שכך קשה עד מאוד לקיים תקנה זו, מלבד למי שמקפיד לשמוע את ברכות השחר מפי חבריו ולענות אחריהם אמן. וכלשון הרמ"ע מפאנו:

"ומה טוב להנהיג ששליח ציבור יברך ברכות השחר בקול רם והעונים יכונו שלא לצאת ידי חובת ברכה. ולא זו בלבד, אלא חברים הישנים בחדר אחד...

מעגל של 'כל נדר' אשר נסגר לאחר שבעים שנה

זו הייתה תפילת 'כל נדר' שלנו באותו יום כיפורים מר ונמהר. המשיך אריה ונספר:

שנה לאחר מכן, בערב יום הכיפורים של שנת תש"ו, כבר הייתי חופשי ומשוחרר, בודד ואבוד בעולם, ומתוך כך נטשתי את דרך אבותיי. וכך מצאתי את עצמי יושב בכפר סמוך לעיר לנדסברג וחולב את פרותיו של בעל החווה שאצלו עבדתי. כאשר התחיל היום להעריב נזכרתי באותו יום ובאותה שעה, שש שנים קודם לכן; נזכרתי במטעמים שהגישא אימי לסעודה המפסקת, באבי המניח ידיו על ראשי ומברכני, ובצעדתי בצוותא עימו ועם אחיי לתפילת 'כל נדר' בבית הכנסת.

ופתאום, מסך אפל ושחור כיסה באחת את הזיכרונות הנעימים. תחתיהם שבו וצפו הזיכרונות הקשים מעבודת הפרך, מהרעב, מההרג, מהייסורים ומאובדן משפחתי האהובה, אשר נמוגה באפר הכבשנים והותירה אותי בודד בעולם.

אלו היו הזיכרונות שתדיר גרמו לי לרצות לשכוח מהכול, לפרוק כל עול ולהתחיל בחיים חדשים שאולי יצפנו בחובם אושר מדומה... אולם הפעם זה היה שונה. הפעם, מתוך הענן השחור והעגום בקעה והדהדה זעקתו של אביך:

"אוי, יידן! סאיז היינט 'כל נדר' נאכט!"

הזעקה הזו חדרה כחץ אל מעמקי ליבי. בהחלטה של רגע נטשתי את הפרות והתחלתי לרוץ לעבר לנדסברג, כמה הסמוכה. שמעתי כי בעיר זו התרכזו חמרי מניינים של יהודים שומרי תורה ומצוות וקיוויתי שאוכל להצטרף אליהם לתפילת יום הכיפורים.

לכל הפחות אומר 'זכור' אחר נשמתו של רבי שמעון ומיד אשוב לעבודתי, הרהרתי, אולם ההפתעה ציפתה לי כבר בכניסה לבית הכנסת המאולתר; רבי שמעון, לבוש לבן, כביכול עלה מבין המתיים, עמד שם. בידי טליתות ומחזורים והוא מגישם לבאים להתפלל.

הייתה זו התפילה השנייה שהתפלל אריה ביום הכיפורים, בצוותא חדא עם רבי שמעון. מאז חלפו עשרות שנים, שבמהלכן עלה לארץ, ולדאבון לב ניתק כל קשר עם היהדות.

את הקשר עם רבי שמעון הוא המשיך לשמור. וכאשר במהלך השנים בנה רבי שמעון בית כנסת בעיר מגוריו של אריה, לזכרו של אחד מחבריה למחנה קאופרינג, יהודי שנפטר גלמוד והוריש את כספו לרבי שמעון אשר בחר לבנות באמצעותו בית כנסת בשם 'היכל שלמה' לזכרו של הנפטר, הזמין את אריה לחנוכת הבית.

מספר רבי חיים בניש:

השיחה עם אריה התקיימה בשנת תשע"א, ולאחריה, בעקבות אבי, המשכתי את הקשר עימו. מפעם לפעם התקשרתי להתעניין במצבו, ובערב ראש השנה שלטאח מכן אף התקשרתי אליו כדי לאחל לו שנה טובה.

באותה שיחה התעניין אריה מפי האם בית הכנסת שהוקם על ידי אביו עדיין פעיל. השבתי לו בחיוב. במוצאי יום הכיפורים התקשרתי לרב בית הכנסת והתעניינתי אצלו האם השנה הצטרף למתפללים יהודי מבוגר ואלו מוכר, והוא נענה בחיוב; אכן, יהודי מבוגר ובלתי מוכר הצטרף למתפללים. הוא נכנס לבית הכנסת כשמחזור חדש בידי והתפלל מתוכו ברגש רב. כאשר ניסה הרב לסייע לו בתפילה, דחה את העזרה, באומרו כי התפילה מוכרת לו היטב מבית אבא.

רבי חיים התעניין למראוהו של האיש, ושמה לשמוע כי אכן היה זה אריה.

כך, שבעים שנה לאחר מכן יכול היה רבי שמעון לשמוח בגניי מרומים; תפילת 'כל נדר' שלו פעלה ישועות והשיבה נשמה תועה לכור מחצבתה.

איש 'להבה עמ' 591

כבר בכניסה לשערי מחנה העבודה קאופרינג, סמוך ללנדסברג שבגרמניה, אשר שרידי קיימים עד עצם היום הזה, ניתן לחוש בעוצמת הזווה. במחנה זה, שהוקם בשלהי ימי השואה, בחרו הנאצים ייחם שמש להלין את קורבנותיהם בבורות שנחפרו באדמה וכוסו בגגות מאולתרים שהורכבו מתערובת בוץ וקש.

בתוך מחפורות מאולתרות אלו נדחסו בכל לילה אלפי היהודים ששוכנו במחנה, לאחר שסיימו את עמל יומם בבניית בונקרים ענקיים שיועדו בעבור חיל האוויר הגרמני המתמוטט. ובבוקר, עם אור ראשון הוצאו מתוכם לעבודת פרך שנמשכה מבוקר עד ערב ללא הפסקה, וכללה סחיבת חומרי בנייה שלעיתים הגיעו כמעט למשקל גופם הכחוש.

לדול המילים מלתאר את עוצמת הזווה שעברו שוכני קאופרינג. מדי יום מתו כשמונים איש מהם מרעב וממחלות, ואין כל הסבר לעובדה שלא מעט מבני יושבי אותו מחנה שרדו, מלבד הרוח היהודית שהמשיכה לפעם בהם, גם כי הלכו בגאי צלמוות.

אחד ממרידי מחנה קאופרינג היה הרה"ח רבי שמעון בניש זצ"ל. רבי שמעון שאיבד את אשתו וילדיו בשואה, הקפיד לשמור על הרוח היהודית שבערה בקרבו גם במהלך הזווה הנוראות שעבר, ואף עשה הכול כדי לסחוף עימו את חבריו יושבי המחנה.

בנו, הרה"ג ר' חיים בניש, מספר את אשר העיד בפניו יהודי בשם אריה, שריד אחר מאותו מחנה, על אודות אביו, וכן סיפר אריה:

אחד מהמים הקשים ביותר שעברנו במחנה היה בראשית שנת תש"ה. בבוקר אחד עבר הכרוז ברחבי המחנה, כי משלוח גדול של אבקת פחם הגיע לשדה התעופה הסמוך, וכי העברתו למחסנים מוטלת על כתפיו הדלות.

רגע לאחר מכן כבר הורצנו לעבר שדה התעופה, וכך, תחת גשם סוחף עבדנו מבוקר עד ערב בהעברת שקי הפחם למחסנים, כאשר רבים מאיתנו אינם עומדים בסבל וקורסים תחתיהם אל מותם.

בערב, כתום יום העבודה, נדמינו כולנו כעיסה שחורה ודביקה, מתערובת הגשם, האבקה והבדלים הרעובים, וכך הוצענו לעבר קרונות המשא שנועדו להובילנו למחנה המגורים.

היו אלו קרונות פתוחים, ללא גג, אשר במקורם יועדו להוביל בקר. כשמונים איש מאיתנו נדחסו בכל אחד מהם, בשקט אדיש ועצוב. בטנגה המתה מרעב, גופנו התשוש שיווע למנוחה, ולאיש לא היה כוח להניע את שפתיו.

ופתאום, מעמקי הקרון נשמעה זעקה: "אוי, יידן! סאיז היינט 'כל נדר' נאכט" - "יהודים, הלוא יעתה הוא יליל 'כל נדר'!" היה זה קולו של אביך, רבי שמעון בניש, אשר עבר כזרם חשמל בין האסירים הסחופים והדוויים.

קשה לתאר במילים את שהתרחש מרגע זה. תפילה שכו לא שמעתי מעודי. כולם התעוררו לחיים בבת אחת. אביך החל לומר בבכי: "שיר המעלות ממעמקים", וכולם חזרו אחריו בזעקה עצומה אשר סחפה אחריה אף את העומדים בשאר הקרונות.

הזעקה הצליחה לגבור על קולות הגשם השוטף, והיא נשמעה אף לאוזניהם של הקלגסים הנאצים אשר שהו תחת מחסה מוגן. הללו חשו בריצה כשרוביהם שלופים במטרה להריג את הרוחות, אולם לנו זה לא הפריע. המשכנו לזעוק בשארית כוחותינו; "ה' שמעה בקול", ומשהבינו הללו כי אין מדובר בהתקוממות, שבו לעמדותיהם.

כאשר חזרנו אל המחנה, רבים מאיתנו שעדיין היו תחת רושם התפילה, לא נגשו אל המטבח כדי לקחת את מנת הדיישה היומית שהתחזקה את נשמתנו בגופנו. נשכנו מיד, כפי שהיינו, סחופים ורטובים מבוץ וממים, וכך עלינו על דרגשינו ושכנו לישון.